

MAKROEKONOMICKÁ KONVERGENCE: PŘÍPAD ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ ČTYŘKY

Michal Tvrdoň

Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta, Katedra ekonomie

Abstract: *It is widely acknowledged that in emerging from decades of central planning the new EU Member States have some way to go before they achieve anything close to economic convergence with old EU Member States (EU-15). The paper deals with the Visegrad group countries' economic convergence with EU-15. The paper consists of two parts: (i) part one is focused on the process of real convergence and (ii) part two is focused on the process of nominal convergence. Influence of economic crisis is also discussed.*

Keywords: *convergence, Visegrad group, European Union, economic crisis*

1. Úvod

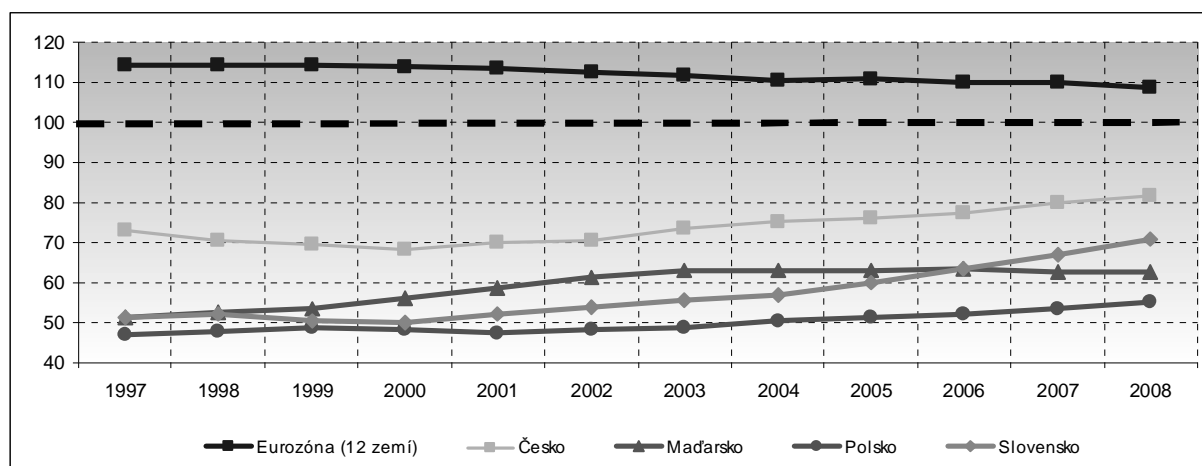
V roce 2004 přistoupilo k Evropské unii (EU) deset nových členských zemí. Čtyři z těchto deseti zemí jsou již součástí eurozóny, zbylé zatím uplatňují dočasnou výjimku. Diskuze ohledně přijetí eura v nových členských zemích EU je permanentně diskutovanou otázkou. Vstup do eurozóny je velmi často spojován s problematikou reálné a nominální konvergence. Hlavním cílem této stati je analyzovat proces reálné a nominální konvergence v zemích Visegrádské čtyřky (V-4). Obecně platí, že konvergence je definována jako proces přibližování se k určité úrovni proměnné nebo také jako snižování rozdílů mezi proměnnými v čase. V kontextu makroekonomické analýzy představuje proces reálné konvergence sblížení úrovně reálných ukazatelů mezi členskými zeměmi EU. Zpravidla je s tímto pojmem spojováno tzv. dohánění ekonomické úrovně, které dosáhly původní členské země EU (EU-15). Tento proces je jedním z nejdůležitějších způsobů, jak srovnat životní úroveň obyvatel ve "starých" a "nových" členských státech EU. Ačkoli bylo v zemích V-4 dosaženo v uplynulých letech výrazného hospodářského růstu, úroveň rozptylu hlavních makroekonomických ukazatelů mezi členskými státy EU zůstává poměrně vysoká. Specifický typ reálné konvergence představuje tzv. strukturální konvergence, která je založena na vyplnění mezery mezi strukturálními makroekonomickými ukazateli. Nominální konvergence je zpravidla spojována s naplňováním konvergenčních kritérií, tj. podmínek vstupu do eurozóny. Na rozdíl od Velké Británie či Dánska nemá ale Česká republika trvalou výjimku (tzv. opt-out), nýbrž pouze dočasnou výjimku, která vyjadřuje to, že vstup do eurozóny je ze strany uchazeče vázán pouze na splnění konvergenčních kritérií.

2. Proces reálné konvergence

Proces reálné konvergence je nejčastěji vysvětlován jako proces přibližování ekonomické úrovně dané země k úrovni buď jiné země, nebo skupině zemí. Ekonomická úroveň se standardně vyjadřuje pomocí hrubého domácího produktu na obyvatele a pro účely mezinárodního srovnávání se ještě přepočítává dle parity kupní síly. Kromě tohoto základního ukazatele se pro vyjádření ekonomické úrovně používají i další, sekundární ukazatele, jako je např. produktivita práce. V rámci této kapitoly se zaměříme právě na tyto dva ukazatele.

Po počáteční hluboké recesi v 90. letech, jež byla způsobena procesem transformace, bylo zejména po roce 2003 dosaženo razantního hospodářského růstu ve všech zemích Visegrádské čtyřky. [Kadeřábková et al. 2007] uvádí, že systémové změny, které měly pozitivní vlivy na ekonomickou výkonnost, byly privatizace, liberalizace cen a obchodu, a to v kombinaci s hlubokými strukturálními změnami. Konvergenční proces se začal výrazněji projevovat od roku 2003. Tento vývoj nastal v důsledku masivního toku přímých zahraničních investic (i v důsledku vstupu zemí V-4 do EU), mezi faktory bychom mohli zařadit i dokončení procesu transformace (zejména restrukturalizace bankovního systému nebo změny v teritoriální a komoditní struktuře vývozu).

Jak je patrné z obrázku 1, většině zemí Visegrádské se podařilo přiblížit k úrovni průměru EU-27, ačkoliv výrazný rozdíl stále existuje. Nejlepší výchozí pozici měla Česká republika s HDP/ob. na úrovni 72,9% průměru EU-27 v roce 1997. Zbytek zemí V-4 dosahoval hodnoty kolem 50% průměru EU-27. Nejmarkantnější proces konvergence během sledovaného období byl zaznamenán u Slovenska (z 51,3% na 67,0%), následované Maďarskem (z 51,7% na 62,6%), Českou republikou (z 72,9% na 80,2%) a Polskem (z 46,8% na 53,4%).

Obr. 3: Reálný HDP/ob. v letech 1997-2008

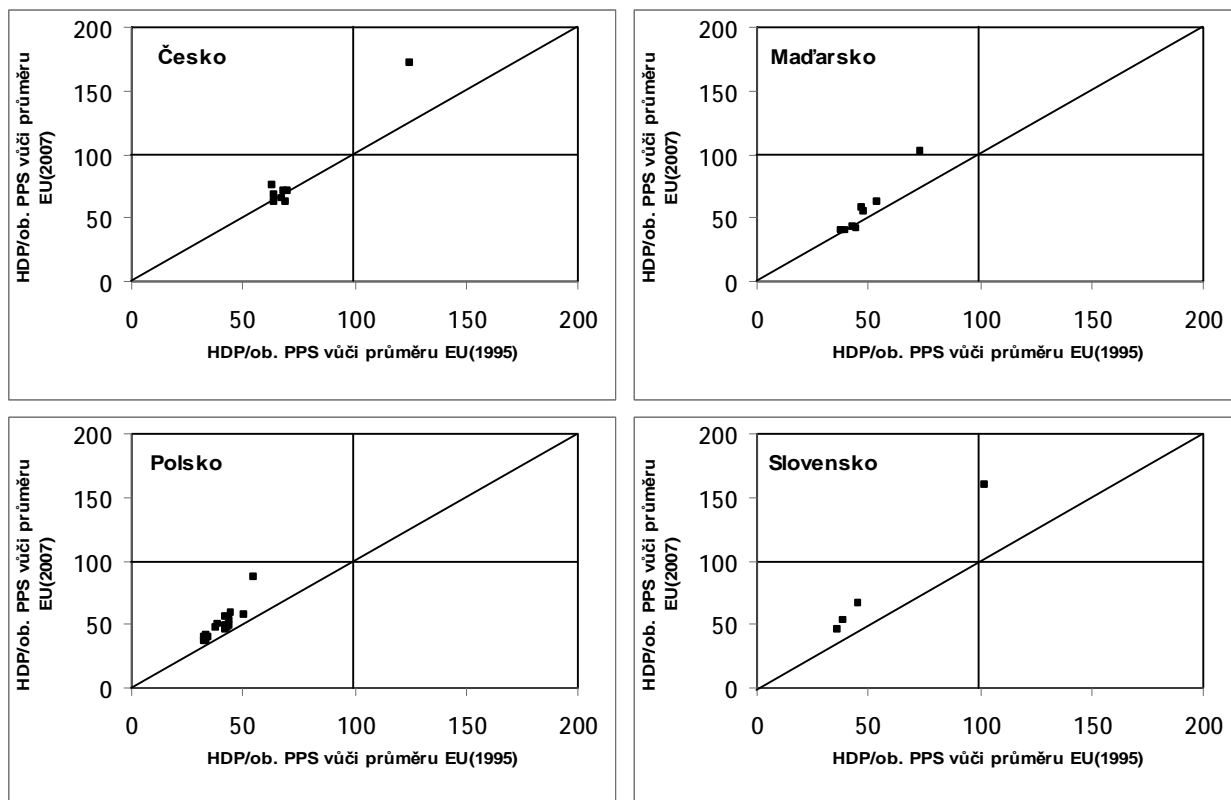
zdroj:[online][cit.2009/12/10] (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Ve vztahu k původním členským zemím EU-15 již Česká republika předstihla Portugalsko, které je dle HDP/ob. nejméně rozvinutou zemí EU-15. I když se úroveň portugalského HDP ve srovnání s průměrem EU po vstupu Portugalska do EU zvýšila, zdá se, že hlavní příčiny tohoto vývoje lze spatřovat v nedostatečné schopnosti portugalské ekonomiky přizpůsobit se změnám, které nastaly po posledním rozšíření EU. Komparativní výhoda Portugalska byla založena hlavně na levnější pracovní síle ve srovnání se zbytkem EU-15. Pracovní síla v nových členských státech je však levnější a má dokonce i lepší kvalifikaci. V úvahu musíme také brát i to, že Portugalsko má horší geografickou lokaci ve srovnání s novými členskými zeměmi, které jsou blíže k ekonomickým centrům EU (zejména Německu), viz [Vintrová - Žďárek 2007].

Při analyzování procesu reálné konvergence zemí V-4 vyvstává dle [Hapiot – Slim 2004] několik otázek: (i) zda-li konvergence na národní úrovni automaticky zahrnuje i konvergenci na úrovni regionů, či (ii) zda-li představuje regionální konvergence spontánní proces. Důležité je podle těchto autorů mimo jiné i nalezení odpovědi na to, co je zdrojem případných „blokací“ reálné konvergence. Při pohledu na územní jednotky v ČR, ale i v ostatních zemích V-4,

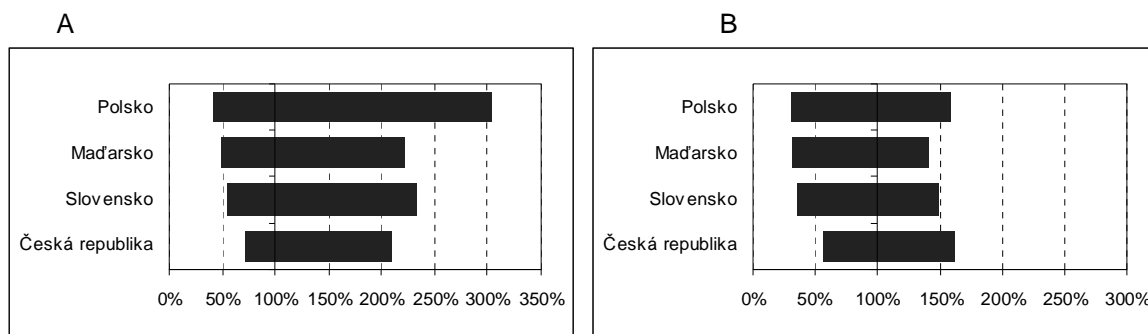
zjistíme, na základě HDP/ob., trvale dominantní pozici metropolitního regionu vůči ostatním regionům. Zatímco region hlavního města dosahuje signifikantně vyšší úroveň HDP/ob. vůči průměru EU-27, zbylé regiony dosahují výrazně nižších hodnot. Tento trend je typický i pro původní členské země (i když ne s tak signifikantním rozptylem). V mnoha studiích se HDP/ob. využívá jako souhrnný ukazatel ekonomické výkonnosti. S výpočtem HDP jsou ale spojeny určité problémy, převážně metodického charakteru a mnohdy je tento ukazatel, co se týče jeho vypovídací schopnosti, přeceňován. [Kahoun 2007] to dokládá argumentací, že regionální HDP je přepočítáván na jednoho obyvatele podle místa trvalého bydliště obyvatel bez ohledu na dojížděku a vyjížděku do zaměstnání, což pak v konečném důsledku má za následek nadhodnocení HDP/ob. v regionech s velkými městskými centry (v ČR typické pro region hlavního města, na národní úrovni je to typické pro Lucembursko vůči ostatním členským zemím EU. Podle [Svennebye 2008] má Lucembursko velký počet příhraničních pracovníků v poměru k jeho rezidentní populaci. I když tato zahraniční pracovní síla výrazně přispívá k tvorbě HDP, nejsou tito pracovníci zahrnuti do celkového počtu obyvatel, který se pak používá pro výpočet HDP na obyvatele. Alternativní možností vyjádření regionální výkonnosti může být i podíl regionu na celkovém národním HDP.

Jak bylo uvedeno výše, regiony v zemích V-4 se polarizovaly na ty, kterým se daří postupně přibližovat průměrné hodnotě EU-27 (viz obrázek 2): (i) výrazně – metropolitní regiony, v jejichž případě dokonce dochází k rozšiřování mezery mezi nimi a zbylými regiony v zemi a (ii) mírně – zbytek regionů zemi. Obrázek č. 2 slouží k vymezení základních trendů regionálního rozvoje v zemích V-4 na úrovni NUTS 2 regionů. Data na této úrovni jsou ve srovnání s nižší úrovní NUTS 3 dostupná v delší časové řadě a jsou proto vhodná pro vymezení základních vývojových trendů regionálního rozvoje. Ze zjištěných dat je patrné, že zatímco většina NUTS 2 regionů v zemích V-4 konverguje k průměrné hodnotě EU-27, v ČR a Maďarsku najdeme regiony, jež dokonce divergují či stagnují (v ČR např. region Severozápad či Severovýchod; v Maďarsku region Dél-Dunántúl či Dél-Alföld). Na posilování pozice hlavního města má vliv především zvyšující se koncentrace řídicích funkcí, tj. ústředí národních i nadnárodních společností, bank apod. Tento jev je současně výsledkem rostoucího významu města v globální ekonomice, viz [Pokorný et al. 2008].

Obr. 4: Regionální HDP/ob. v PPS (EU27=100) v letech 1995-2007; NUTS 2

zdroj: [online][cit.2009/12/10] (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

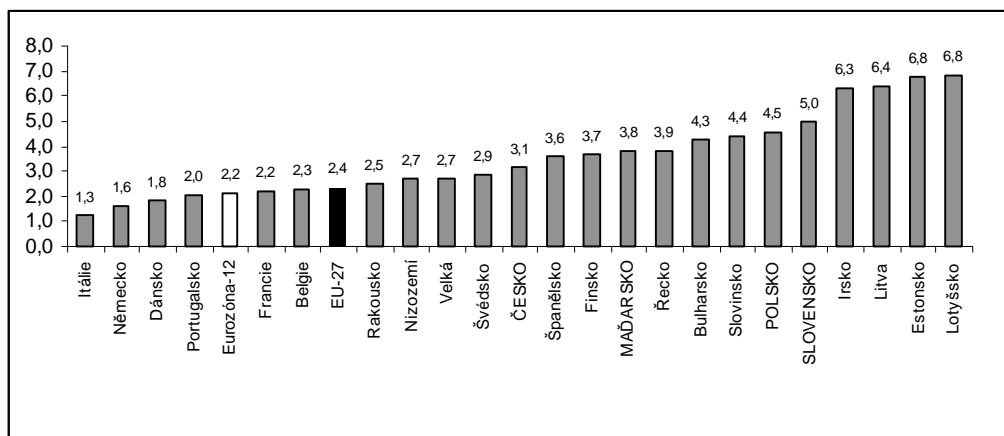
Obr. 5: Rozpětí minimálního a maximálního regionálního HDP (regiony NUTS 3): A) vůči národnímu průměru a B) vůči průměru EU-27 (HDP/ob. dle parity kupní síly, rok 2006)

zdroj: [online][cit.2009/12/10] (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Obrázek 3 představuje základní charakteristiku regionálních rozdílů (na úrovni regionů NUTS 3, rok 2006) v zemích V-4. Graf se skládá ze dvou panelů. V panelu A jsme se pokusili zachytit minimální a maximální hodnotu HDP/ob. vůči národnímu průměru v jednotlivých zemích V-4. Při pohledu na tento graf je patrné, že existují značné rozdíly vesměs ve všech sledovaných zemích. Signifikantně největších rozdílů bylo dosaženo v Polsku, kde rozdíl mezi nejnižší a nejvyšší hodnotou činil 235%, zatímco např. v Česku činil tento rozdíl 139%.

Z těchto údajů lze na první pohled usuzovat, že v případě Polska existují značné regionální rozdíly v dosaženém HDP/ob., což potvrzuje např. i studie [OECD 2008], která řadí Polsko v rámci zemí OECD mezi ty, jež dosahují největších regionálních rozdílů na úrovni NUTS 3 regionů (v případě metodologie OECD se jedná o TL3 regiony). Jak již bylo uvedeno dříve, pro všechny země V-4 je charakteristický jev dominantního postavení regionu hlavního města, který u všech zemí představuje maximální dosaženou hodnotu vůči průměru. Panel B pak zachycuje postavení regionů v zemích V-4 vůči regionálnímu průměru EU-27. Vzhledem k relativně vyšší úrovni průměrného HDP/ob. v EU-27 ve srovnání s národním průměrem není rozptyl minimálních a maximálních hodnot tak velký a žádná země zásadně nevybočuje (rozpětí minimální a maximální hodnoty činí 107% u ČR a 128% u Polska). Dle studie [OECD 2009b] patří metropolitní regiony k těm nejdynamičtěji se rozvíjejícím a jako důsledek tohoto vývoje lze považovat to, že regionální disparity mají tendenci se v případě těchto zemí zvyšovat, zatímco v původních zemích EU úroveň regionálních HDP mají tendenci konvergovat.

Tempo růstu reálného HDP ukazuje meziroční změny HDP po úpravě o změnu úrovně cenové hladiny a ukazuje tak skutečnou změnu výstupu ekonomiky v čase. Průměrný roční růst HDP v EU-27 činil v letech 1999 – 2008 2,4%. Nad touto hodnotou se pohybovala téměř většina členských zemí EU, přičemž ve většině případů se jednalo o nové členské země. Jestliže byla ve všech zemích EU27 dosažena kladná změna reálného HDP, můžeme hovořit o tzv. dynamické konvergenci nových členských států vůči původním. V mezích ukazatele reálného HDP to znamená, že růst reálného HDP v zemích V-4 byl větší než v původních zemích EU-15, což znamená jednak přibližování hodnoty HDP zemí V-4 vůči hodnotám dosaženým v EU-15, jednak se současně zvyšuje úroveň dosaženého výstupu v EU jako celku. Co je však důležité, je fakt, že proces dohánění byl v zemích V-4 rychlejší než dosažený ekonomický růst v zemích EU-15. Jestliže by byl proces dohánění založen pouze na růstu reálného HDP v zemích V-4 a současně stagnaci výstupu v zemích EU-15, potom by se jednalo o tzv. statickou konvergenci.

Obr. 6: Průměrné tempo růstu reálného HDP letech 1997-2008

zdroj: [online][cit.2010/03/10](<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Signifikantní proces reálné konvergence zemí V-4 byl narušen v roce 2009, kdy v podstatě všechny ekonomiky EU (s výjimkou Polska) zaznamenaly výrazný propad reálného HDP. Z následující tabulky vidíme, že nejhlubší propad byl zaznamenán v pobaltských zemích, kde

hodnoty poklesu HDP dosáhly dvojčíferného čísla. Ze zemí V-4 byl největší propad příznačný pro Maďarsko, které doplatilo nejen na důsledky finanční krize, ale i populistickou fiskální politiku posledních vlád. Česko a Slovensko byly postiženy podobně a pokles jejich HDP se blížil průměru EU-27. V jejich případě byla hospodářská krize vyvolána převážně externími příčinami – hospodářský pokles v západní Evropě (zejména Německa), což u těchto pro-exportních zemí vyvolalo následnou reakci. Naproti tomu je Polsko jedinou zemí EU, která zaznamenala plusovou změnu reálného HDP. V dalších letech je očekávané pozvolné ožívování evropské ekonomiky (viz Tabulka 1).

Tab. 1: Růst reálného HDP v letech 2009-2011 (odhady)

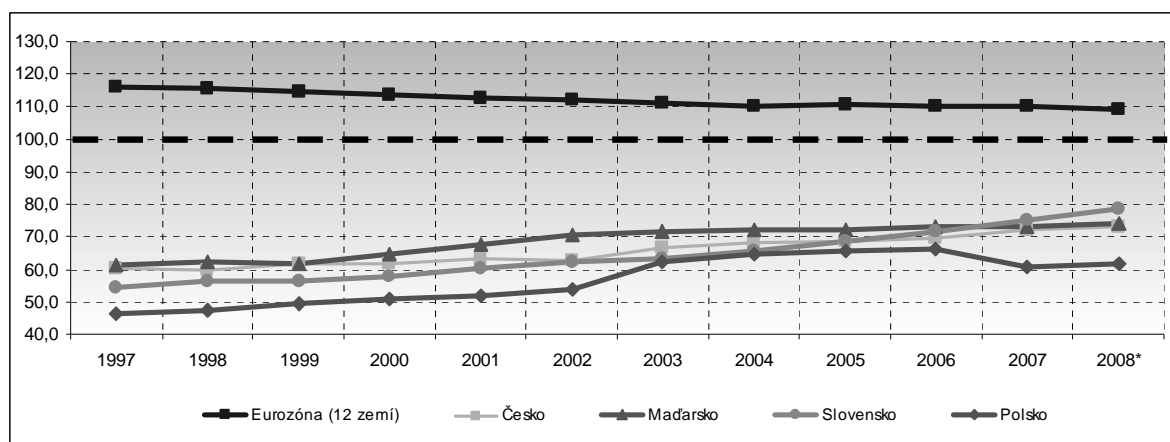
	2009	2010	2011		2009	2010	2011
	-						
Lotyšsko	18,0	-4,0	2,0	Švédsko	-4,9	1,4	2,1
Litva	15,0	-3,9	2,5	Česko	-4,8	0,8	2,3
Estonsko	14,1	-0,1	4,2	Slovensko	-4,7	1,9	2,6
Slovinsko	-7,8	1,3	2,0	EU-27	-4,2	0,7	1,6
				Eurozóna (12 zemí)			
Finsko	-7,8	0,9	1,6	Nizozemí	-4,1	0,7	1,5
Irsko	-7,5	-1,4	2,6	Španělsko	-4,0	0,3	1,6
Rumunsko	-7,1	0,5	2,6	Rakousko	-3,6	-0,8	1,0
Maďarsko	-6,3	-0,5	3,1	Belgie	-3,6	1,1	1,5
Dánsko	-5,1	1,5	1,8	Portugalsko	-3,1	0,6	1,5
Bulharsko	-5,0	-1,1	3,1	Francie	-2,7	0,3	1,0
Německo	-5,0	1,2	1,7	Řecko	-2,2	1,2	1,5
Itálie	-5,0	0,7	1,4		-2,0	-0,3	0,7
Velká Británie	-5,0	0,9	1,9	Polsko	1,7	1,8	3,2

Zdroj: Eurostat, [online][cit.2010/03/10](<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); vlastní zpracování

Produktivita práce se nejčastěji vyjadřuje jako produktivita na zaměstnance, tj. reálný HDP na zaměstnanou osobu, nebo také jako hodinová produktivita práce. Rozdíl mezi produktivitou práce a ekonomickou úrovní (HDP na obyvatele) pak odráží míru využití lidských zdrojů. V současnosti je tento ukazatel v souvislosti s vyjádřením regionální ekonomické výkonnosti považován za výstižnější ukazatel, a to z důvodu toho, že při jeho výpočtu a prezentaci nerozlišujeme mezi rezidenty či nerezidenty regionu, zajímá nás celá kategorie zaměstnaných. Produktivita práce je také považována za klíčovou složku pro dlouhodobý růst celkového HDP. HDP na zaměstnance vyjadřuje celkovou produktivitu národních ekonomik vyjádřenou ve vztahu k průměru EU-27. Základní údaje jsou vyjádřeny v PPS, která eliminuje rozdíly v cenových hladinách mezi zeměmi a umožňuje smysluplné objemové srovnání HDP mezi zeměmi.

Z obrázku je patrná tendence konvergence tohoto ukazatel k průměru EU-27, a to u všech zemí. Nejmarkantnější je tento trend v případě Slovenska (z 54,3% na 78,4 %). Naopak u zemí

eurozóny (12 členů) dochází k procesu divergence a oproti výchozímu roku se úroveň produktivity práce v těchto zemích snížila ze 116,2 % úrovně EU-27 v roce 1997 na 109,1 % v roce 2008.

Obr. 7: Produktivita práce (HDP na zaměstnanou osobu, EU27=100)

zdroj: [online][cit.2009/12/10] (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Struktura ekonomiky je dalším prvkem, který může být relevantní z hlediska synchronizace ekonomického cyklu. Čím větší je podobnost struktury národní produkce, tím méně je pravděpodobné, že země budou podléhat asymetrickým šokům. Jak je patrné z Tabulky 2, v zemích V-4 můžeme pozorovat výrazný trend poklesu podílu zemědělství na tvorbě HDP a přibližování se úrovni, jež byla ve sledovaném období v eurozóně. Podíl služeb, byť je stále nižší v zemích V-4 oproti eurozóně, taktéž jasně konverguje k vyšší úrovni eurozóny. Při srovnání struktury mezi roky 1995 a 2006 je zřejmé, že ve většině zemí EU docházelo k nárůstu podílu služeb na úkor průmyslu. To naznačuje, že stále větší část produkce se přesouvá z průmyslu do sektoru služeb [Rojíček 2006]. Určitá konvergence je také evidentní u podílu průmyslu, ačkoli ve všech zemích V-4 je podíl průmyslu na HDP stále vyšší než v eurozóně. Nejvíce sladěné odvětví s eurozónou je stavebnictví, kde jsou hodnoty podobné.

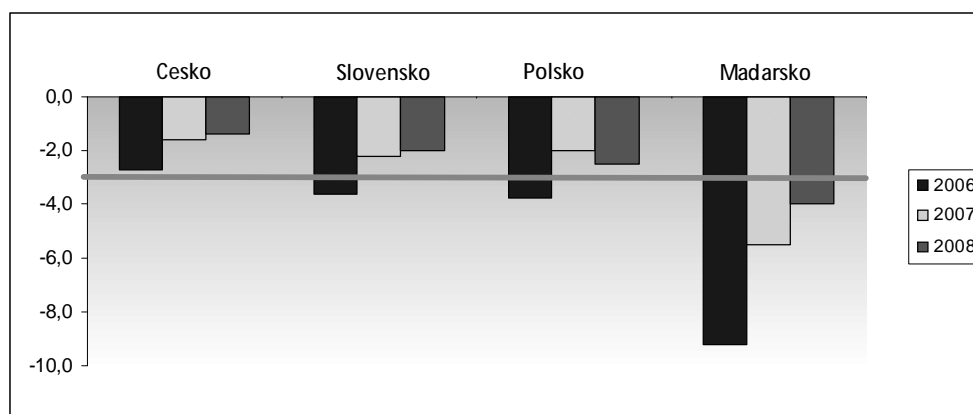
Tab. 2: Struktura hrubé přidané hodnoty v rámci zemí V-4 a eurozóny

	1995				2006			
	Zemědělství	Stavebnictví	Průmysl	Služby	Zemědělství	Stavebnictví	Průmysl	Služby
Eurozóna (12 zemí)	2,8	5,9	22,9	68,3	2,1	6,1	20,3	71,5
Česko	4,6	7,5	32,7	55,2	3,1	6,6	31,3	59,1
Maďarsko	6,4	4,5	26,9	62,2	4,5	4,8	25,6	65,1
Slovensko	5,6	6,6	30,8	57,1	4,3	6,7	28,7	60,4
Polsko	7,4	6,9	27,1	58,7	4,7	6	25	64,3

Zdroj: Eurostat, [online][cit.2009/12/10] (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>); vlastní zpracování

3. Proces nominální konvergence

Nominální konvergence je spojena zejména s cenovými efekty konvergujících zemí, tj. přibližování cenových hladin. Nejčastěji je nominální konvergence spojována s maastrichtskými konvergenčními kritérii, např. [Ždarek 2006]. V další části této stati jsme se proto zaměřili pouze na faktické naplňování konvergenčních kritérií, nikoli na otázky výhod či nevýhod přijetí eura nebo diskuzi ohledně vhodného data vstupu do eurozóny. Konvergenční kritéria bychom mohli rozdělit do dvou skupin dle své povahy: (i) měnová a (ii) fiskální. Nejprve se budeme věnovat fiskálním kritériím. Prvním kritériem je tzv. **kritérium rozpočtového deficitu**, jež stanovuje, že deficit veřejných financí nesmí být větší nežli 3 % úrovně HDP v tržních cenách, s výjimkou případů, kdy překročení stanovené hranice je výjimečné a dočasné a poměr se blíží této hranici nebo daný poměr, jenž převyšuje stanovenou hranici, podstatně klesl či neustále se snižoval, a to až na úroveň, která se přibližuje 3 %. Vývoj tohoto ukazatele shrnuje následující obrázek. Naplňování tohoto kritéria představuje dlouhodobě největší problém. Jak uvádí [Tuleja 2007], je si toho vědoma i vláda ČR a v této souvislosti publikovala „Návrh reformy veřejných financí 2007-2010“, mezi jejíž hlavní cíle můžeme zařadit snahu snížit do roku 2010 deficit veřejných financí na úroveň odpovídající -2,30 % hrubého domácího produktu. Tuto snahu ovšem do značné míry zmařila současná celosvětová hospodářská krize, která se v ČR začala projevovat v druhé polovině roku 2008. Jestliže je hospodářská krize zpravidla doprovázena nižšími daňovými příjmy, bylo velmi pravděpodobné, že nejvíce ohroženým konvergenčním kritériem se stane právě toto.

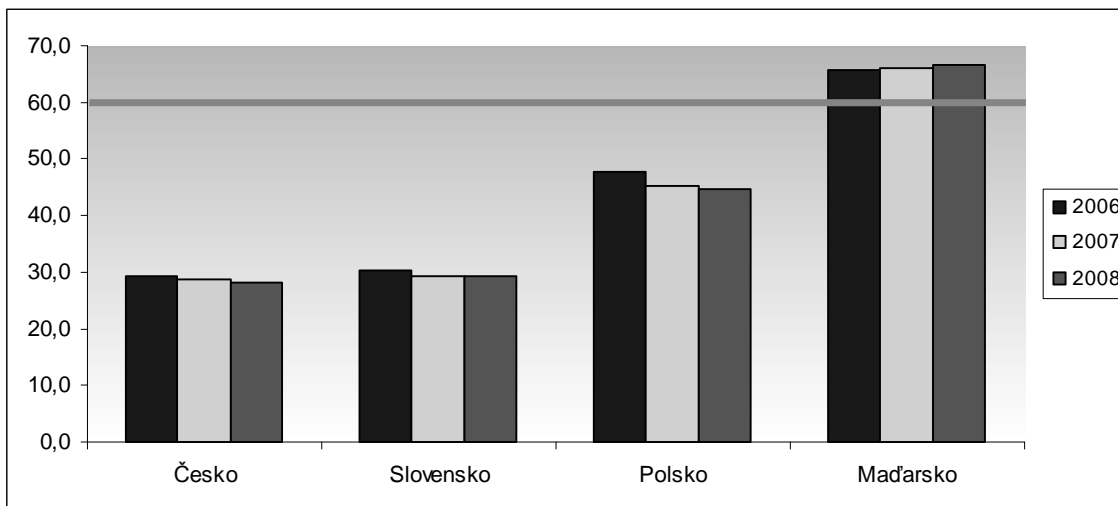

Obr. 8: Kritérium rozpočtového deficitu (max. 3% HDP); ECB 2008

V souvislosti s existencí vysokých deficitů veřejných rozpočtů v minulosti byl zahájen proces jejich výrazného snižování tak, aby do roku 2008 bylo naplněno toto kritérium. Navíc je nutno dodat, že cílem bylo dosáhnout této mety důvěryhodným a zejména dlouhodobě udržitelným způsobem (ne tedy pouze kosmetickými úpravami výdajů a příjmů, tak jak tomu bylo v případě Řecka). Vzhledem k dopadům hospodářské recese je však více než jasné, že naplňování tohoto kritéria bude u všech zbylých zemí V-4, jež se zatím k eurozóně nepřipojily, v budoucnu problematické a dá se předpokládat, že zejména toto kritérium, respektive jeho nenaplnění bude příčinou odloženého vstupu do eurozóny (viz dále).

Druhé kritérium fiskální povahy je tzv. **kritérium míry hrubého veřejného dluhu**, kdy výše celkového veřejného zadlužení, resp. jeho poměr k HDP nesmí překročit limit 60%, s výjimkou případů, kdy se dané zemi daří přiměřeným tempem a dostatečně snižovat hrubé veřejné

zadlužení a přibližovat se této hranici. Ze znění tohoto kritéria je zřejmé, že posuzování jeho naplňování je mírně odlišné od jiných konvergenčních kritérií, neboť umožňuje přijetí eura i v případě nesplnění výše stanovené hranice veřejného zadlužení vůči HDP. Při posuzování totiž hraje důležitější roli směr vývoje hodnot tohoto ukazatele, tj. jeho snižování nebo naopak zvyšování. Vývoj tohoto ukazatele shrnuje následující obrázek.

Obr. 9: Kritérium veřejného dluhu (max. 60% HDP); ECB 2008

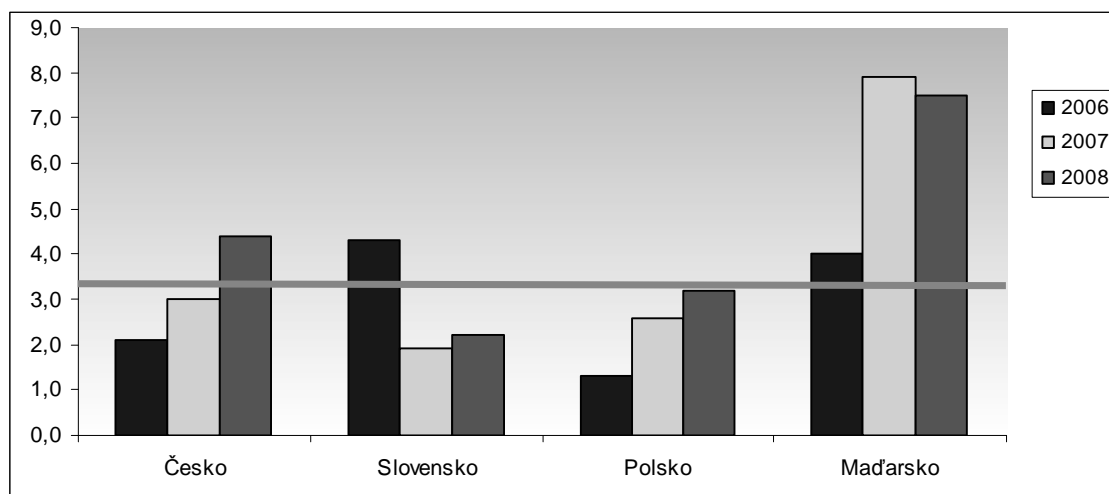
Závažnost celé situaci vystihuje následující tabulka, která představuje prognózu OECD ohledně vývoje deficitu veřejných rozpočtů vůči HDP a celkového veřejného dluhu vůči HDP. Jelikož se jedná o kritéria, která jsou stanovena pevně, lze poměrně jednoduše z uvedených údajů odvodit nepravděpodobnost naplnění těchto dvou fiskálních kritérií v nejbližších letech. Doposud bylo bráno kritérium veřejného dluhu jako jedno z kritérií, které ČR bez problémů dlouhodobě naplňuje. Výhled OECD ovšem ukazuje na to, že po roce 2011 bude mít s limitem 60% HDP problémy i ČR. Výsledná hodnota je navíc ovlivněna dosaženým HDP, což může mít taktéž vliv na celkový výsledek, neboť při pomalejší obnově hospodářství je pravděpodobné rychlé přiblížení k limitu. Se stejným problémem a v přibližně stejné intenzitě se potýká i Polsko, v případě Maďarska je problém ještě závažnější. Slovenská ekonomika je už součástí eurozóny a vzhledem k problematičnosti naplňování Paktu stability a růstu a i dalším okolnostem, jako je např. dramatické zadlužování bývalého premiéra Irsku (dluh naroste z 28% HDP v roce 2007 až na 92,5% HDP v roce 2011), a ostatně i ostatních zemí eurozóny, nepředstavuje pro udržení Slovenska v eurozóně nárůst veřejného zadlužení riziko. Signifikantní nárůst rozpočtového deficitu a současně i veřejného dluhu byl zapříčiněn zejména nižším výběrem nepřímých i přímých daní a také protikrizovými fiskálními stimuly.

Tab. 3: Vládní deficit (a) a veřejný dluh (b) v % HDP

	2009		2010		2011		
	a	b	a	b	a	b	
Česko	-	5,7	46,5	5,6	53,1	5,0	59,9
Maďarsko	-	4,3	85,2	4,1	89,9	3,6	91,2
Polsko	-	6,4	58,1	7,8	62,8	6,8	66,2
Slovensko	-	5,9	36,7	6,3	43,0	5,0	47,7

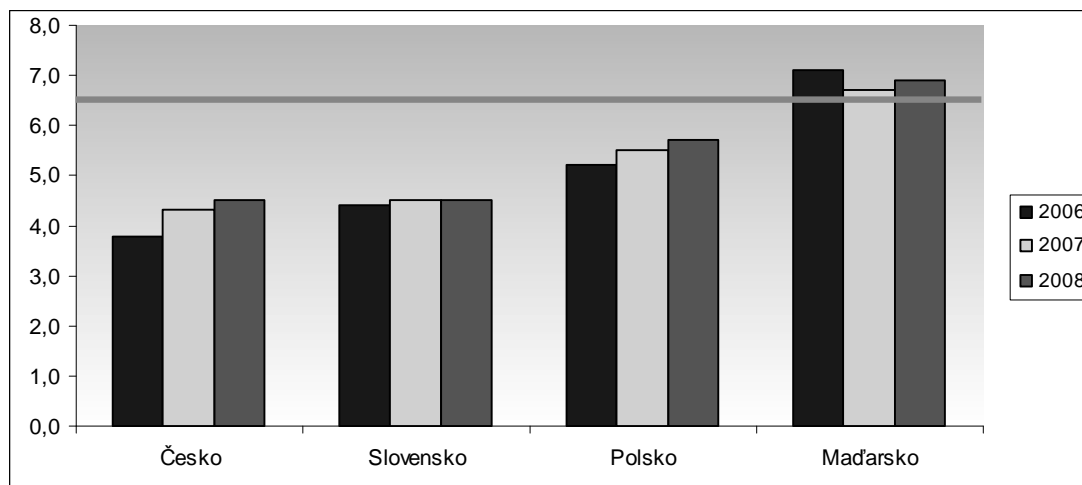
Zdroj: OECD 2009a

Zbývá tři konvergenční kritéria jsou měnové povahy. Zřejmě neostřeji sledovaným kritériem je tzv. *kritérium cenové stability*, jež stanovuje, že míra inflace v členské zemi nejméně jeden rok před datem jejího vstupu do eurozóny nesmí přesáhnout míru inflace ve třech členských státech EU s nejnižší mírou inflace o více jak 1,5 p.b. Vývoj tohoto ukazatele shrnuje obrázek 8. Plnění tohoto kritéria neznamenal pro ekonomiky V-4 (vyjma Maďarska) výraznější problémy. [Tuleja 2007] ve svém článku poukazyval na to, že se může v následujících letech tato situace poměrně rychle změnit, což odvozoval od odhadu vývoje potenciálního hrubého domácího produktu ČR, z něž vyplývalo, že ČR se nacházela v roce 2007 ve stále se zvětšující expanzní produkční mezeře, s níž jsou zpravidla spojeny inflační tlaky, jež byly zintenzívněny probíhající reformou veřejných financí a cenovou deregulací. V poslední konvergenční zprávě ECB, jež byla vydána za účelem posouzení připravenosti Slovenska na vstup do eurozóny, nebylo toto kritérium naplněno (referenční periodě duben 2007 až březen 2008). Referenční hodnota 3,2 % byla v případě ČR překročena o 1,2 p.b. Kromě ČR toto kritérium nenaplnilo i Maďarsko, jež ovšem má s naplňováním tohoto kritéria dlouhodobější problémy. Vzhledem k probíhající hospodářské recesi a všeobecně nízkému růstu cenové hladiny by ale nemělo v současnosti Česko problémy s naplňováním tohoto kritéria. Oproti fiskálním kritériím je patrný opačný trend.

Obr. 10: Kritérium cenové stability (max. +1,5 p.b nad referenční hodnotu); ECB 2008

Druhým kritériem měnové povahy je tzv. *kritérium dlouhodobé cenové konvergence*, jež stanovuje, že nominální dlouhodobé úrokové sazby mohou být maximálně o 2 procentní body vyšší, nežli je průměr tří zemí, které dosáhly nejlepších výsledků v kritériu cenové stability. Vývoj tohoto ukazatele shrnuje následující obrázek. I toto kritérium patří mezi ty, které ČR plní poměrně snadno. Jisté potíže by mohly způsobit rizikové faktory, mezi které řadí [Tuleja 2007] především vývoj na finančních trzích, jenž bude výrazně ovlivněn důvěrou těchto trhů ve stabilizaci českých veřejných financí. Pokud by v následujících letech byla tato důvěra narušena, pak se dá předpokládat, že desetileté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu výrazně vzrostou a tím pádem se také zhorší schopnost České republiky plnit toto kritérium nominální konvergence. Vzhledem k aktuálnímu vývoji inflace a od toho odvozené hlavní úrokové sazby v ekonomice se však nenaplnění tohoto kritéria nedá očekávat. Dlouhodobé problémy s naplňováním tohoto kritéria vykazovalo Maďarsko, kterému se ani jednou nepodařilo splnit toto kritérium.

Obr. 11: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb (max. 2 p.b. nad referenční hodnotu); ECB 2008

Posledním kritériem měnové povahy je tzv. *kritérium měnového kurzu* a účasti v mechanismu směnných kurzů (ERM II), které stanovuje podmínku, že měnový kurz se musí minimálně dva roky před vstupem do eurozóny pohybovat v pásmu fluktuace Evropského měnového systému, aniž by se tyto státy musely uchýlit k devalvaci své měny oproti měně jiné členské země. Původní strategie konstatovala, že se ČR zapojí do ERM II na minimálně možnou dobu. K tomu by mělo dojít až po vytvoření předpokladů pro přijetí jednotné měny a bezproblémovou realizaci výhod z jejího přijetí, tj. až v návaznosti na dosažený pokrok v přípravě a uskutečňování reforem veřejných financí a na přijetí dalších reforem směřujících ke zvýšení pružnosti české ekonomiky, zejména pružnosti trhu práce. Po třech každoročních hodnoceních připravenosti ČR na vstup do eurozóny, jež ani jednou nedoporučovala iniciovat proceduru směřující ke vstupu české koruny do mechanismu ERM II, je zřejmé, že se datum přistoupení ČR k eurozóně posune za původně plánovaný horizont let 2009-2010, pravděpodobně někdy okolo roku 2013. Konečné datum přijetí eura nepochybně ovlivní i rychlost, resp. pomalost obnovování hospodářského růstu v jednotlivých zemích EU.

4. Závěr

Země Visegrádské čtyřky procházely v uplynulých 18 letech ekonomickou transformací, tj. procesem přechodu od centrálně plánované ekonomiky k tržní. Důležitou úlohu během tohoto procesu sehrála orientace těchto ekonomik na Evropskou unii, a to jak v rovině ekonomické, tak i rovině politické, přičemž politické prostředí zemí Evropské unie a struktura jejich ekonomik se staly institucionální kotvou pro většinu proběhnuvších změn. Země se také postupně připravovaly na budoucí vstup do EU, který se nakonec uskutečnil v roce 2004 a stal se jakýmsi potvrzením úspěšné politicko-ekonomické transformace těchto zemí.

Po celou dobu transformace se tyto země poměřovaly ve své výkonnosti, resp. ekonomické úrovni s původními členskými zeměmi EU, přičemž hlavním cílem zemí V-4 je přiblížit se co nejvíce hodnotám ukazatelů pro země EU-15. Pro proces dohánění ekonomické úrovně původním členským zemím, resp. zemím eurozóny se používá termín konvergence. Sledovány jsou zpravidla dva typy konvergence – reálná a nominální. Z analyzovaných dat je zřejmé, že proces reálné konvergence, tj. přibližování se ekonomické úrovni má dlouhodobý charakter, ať už se to týká úrovně HDP či produktivity práce. Stanovení časového horizontu pro úplné srovnání je však velmi problematické, ba dokonce nemožné. Specifický druh reálné konvergence, tj. konvergence strukturální vykazuje rovněž dlouhodobý charakter. Nominální konvergence, jež je v podstatě doprovodným jevem reálné konvergence a je spojena s plněním maastrichtských kritérií, je v případě těchto zemí do značné míry ovlivněna realizovanou hospodářskou politikou a současně také vývojem světové ekonomiky. Ta se nachází v krizi a je zřejmé, že zejména naplňování kritéria rozpočtového deficitu bude pro zbylé tři země V-4 složité.

Tento článek vznikl za podpory grantu – GAČR 402/09/P142 - Institucionální rámec fungování trhu práce v kontextu ekonomické konvergence a přijetí společné měny (aplikace na země Visegrádské skupiny).

Použité zdroje:

- [1] BEGG, I. 2008. Economic governance in an enlarged euro area. Brusel: Evropská společnost.
- [2] ECB. 2008. Convergence Report. [online][cit. 2009-10-30] Dostupné z <<http://www.ecb.eu/pub/pdf/conrep/cr200805cs.pdf>>.
- [3] DARVAS, Z., SZAPÁRY, G. 2008. Euro area enlargement and euro adoption strategies. Brusel: Evropská společnost.
- [4] HAPIOT, A., SLIM, A. 2004. Regional gaps and regional policies. The example of the Czech Republic and Slovakia. Příspěvek konference „Institution and Policies for the new Europe“. [online][cit. 2009-10-30] Dostupné z <<http://www.umar.gov.si/conference/2004/papers/Hapiot.pdf>>.
- [5] KADEŘÁBKOVÁ, A. a kol. (2007): *Proces konvergence v nových členských zemích EU*. Working paper CES VŠEM 6/2007. Praha: VŠEM. 2007, 68 s.
- [6] KAHOUN, J. 2007. Ukazatele regionální konkurenceschopnosti v České republice. Working paper CES VŠEM 5/2007. Praha: VŠEM, 35 s.

- [7] OECD. 2008. OECD Territorial Reviews: Poland. Paris: OECD. ISBN 978-92-64-04926-0.
- [8] OECD. 2009a. OECD Economic Outlook 86. Paris: OECD. ISBN 978-92-64-05461-5.
- [9] OECD. 2009b. OECD Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth. Paris: OECD. ISBN 978-92-64-07652-5.
- [10] POKORNÝ, O. KOSTIČ, M., ČADIL V., VALENTA O., HEBÁKOVÁ L., VORLÍČKOVÁ V. 2008. Analýza inovačního potenciálu krajů České republiky. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-90-8.
- [11] ROJÍČEK, M. 2006. Strukturální analýza české ekonomiky. Working paper CES VŠEM 1/2006. Praha: VŠEM, 37 s.
- [12] SVENNEBYE, L. 2008. GDP per capita, consumption per capita and comparative price levels in Europe. Statistics in focus. Eurostat.
- [13] TULEJA, P. 2007. Is the Czech Republic prepared for adopting Euro? Acta academica karviniensia.
- [14] VINTROVÁ, R., ŽDÁREK, V. 2007. Vztah reálné a nominální konvergence v ČR a nových členských zemích EU. Working paper CES VŠEM 8/2007. Praha: VŠEM. 63 s.
- [15] ZAHRADNÍK, P., JEDLIČKA J. 2004. Vybrané otázky reálné a nominální konvergence ve vztahu k EU. Praha: EU Office, Česká spořitelna.
- [16] ŽDÁREK, V. 2006. Nominální konvergence v České republice – vybrané aspekty a implikace. Working paper CES VŠEM 6/2006. Praha: VŠEM, 62 s.

Kontaktní adresa:

Mgr. Ing. Michal Tvrdoň, Ph.D.
 Katedra ekonomie
 Slezská univerzita, Obchodně-podnikatelská fakulta
 Univerzitní náměstí 1934/3, 733 40 Karviná
 Email: tvrdon@opf.slu.cz
 +420596398460